SAFE SPACE

HOE GAAT HET MET DE SOCIALE VEILIGHEID VAN STUDENTEN, VRAAGT THEATERVOORSTELLING SAFE SPACE ZICH AF

Onderzoeksrapport

ECIO
leren zonder belemmering

STICHTING
TIME OUT

"Door SAFE SPACE werd ik mij bewust van de kracht van interactief theater. Ik zag hoe mensen meegenomen werden in de scenes en daardoor werden getriggerd om open te zijn en zich kwetsbaar op te stellen. De acteurs spelen archetypes, die we allemaal om ons heen herkennen. Sterker nog, we kunnen deze archetypes ook in onszelf herkennen. Want we spelen allemaal verschillende rollen in de sociale verbanden, waarin we actief zijn. Als (ex-)student, als werknemer, als supporter, als familielid, als vriend, als omstander, als lid van een vereniging of als consument. Deze groepen hebben allemaal zo hun eigen (soms afwijkende) omgangsvormen en normen en waarden. SAFE SPACE helpt je grensoverschrijdende situaties te herkennen en maakt je bewust van de dynamiek van de groep. Hopelijk helpt het ons ook om sterker in onze schoenen te staan als we geconfronteerd worden met een situatie die onveilig is of als we daar getuige van zijn. Ik gun iedere student en medewerker van de universiteit een SAFE SPACE. Ik ben trots dat we als partner een bijdrage konden leveren aan de ontwikkeling van dit unieke project."

Drs. Arjen Berkvens,
Coördinerend vertrouwenspersoon,
Universiteit van Amsterdam

Voorwoord

SAFE SPACE de voorstelling. Vier acteurs, 4 personages: Arnoud, Sara, Puck en Moussa, die steevast Moes wordt genoemd. Een vierkant speelvlak, 4 lichtpalen op iedere hoek. Een zwarte console met een rode knop voor als iemand iets eerlijks wil opbiechten. En achter links de camera: Dorine, de safe space-coach, een digitaal personage. Zij houdt alles in de gaten. Achter een groot scherm waarop bezoekers via hun telefoon oordelen over wat grensoverschrijdend is en wat niet. Het valt moeilijk te definiëren. Daar gaat dit rapport over.

Het verzoek kwam in 2021 van studenten en opleidingen: kan je een interactieve voorstelling maken over sociale veiligheid? Studenten, docenten en vertrouwenspersonen vertelden ons over sociaal onveilige situaties en persoonlijke verhalen binnen en buiten de opleidingen.

Ik zocht een divers team van makers bij elkaar. Struikelend over de gevoeligheden van het thema en van elkaar is de voorstelling ontstaan. Het gestruikel *is* de voorstelling. Het is een weerspiegeling van ieders roep in de ruimte en verlangen om gehoord te worden.

Ingewikkeld ook: *"Deze nieuwe generatie studenten is opgegroeid met een verarming van oer-gewortelde do's and don'ts. Verloederde omgangsnormen door social media en de telefoon, omdat ze die niet nodig hebben op social media".* Zegt een docent. Ja, zou kunnen.

"… een grote groep professionals die vanuit een bestaande overtuiging naar de samenleving kijken en onbewust onbekwaam handelen als het gaat om het psychosociaal veilig omgaan met elkaar", legt een vertrouwenspersoon uit het publiek mij uit.

Den Haag, november 2023, Zeeheldentheater. Zaal gevuld met 120 internationals. We zijn aangekomen bij de scène waarin Moussa de discriminatiescène niet wil spelen. Het personage Arnoud zegt dat dat prima is en iets over de luie houding van Moussa. Arnoud zegt zich voor te kunnen stellen dat -hij niet hoor- anderen dan denken dat 'zij' dan als lui en arrogant gezien worden. Een meisje uit het publiek, ergens op rij 4, haalt hoorbaar verschrikt adem, twijfelt niet, staat op en loopt met ferme pas naar beneden het podium op. Slaat op de rode knop in de veronderstelling dat de muziek af gaat zoals bij het begin van de voorstelling, maar dat gebeurt niet. De technische crew heeft daarvoor geen cue in het digitale script… Puck, gespeeld door Stefanie van Leersum, bedankt het meisje voor haar bijval. Publiek geeft applaus. Meisje keert met rode wangen terug naar haar stoel. Tijdens het nagesprek gaat het nog lang over de rol van de omstander. Het handelingsperspectief blijkt in algemene zin mager, het ontbreekt aan moed. Angst regeert. Maar zij deed het!

In een setting waar SAFE SPACE verplicht wordt aangeboden aan eerstejaars, gaat het er heel anders aan toe. Grappen op de mentimeter. "Iemand insta van Sara?" "Sara Gyat". Soms vergeten we hoe jong studenten zijn. Beleidsmedewerker Sociale Veiligheid van TU/e over SAFE SPACE als verplichte kost: *"Professionele én persoonlijke ontwikkeling horen bij de opleiding. Presenteren hoort daar ook bij, dat doen we ook, dus waarom dit niet? Wat voor opleiding wil je zijn? Wat voor studenten wil je afleveren?"*

Terug naar het begin. Ik las in 2021 het rapport van dr. Liza Mügge: *"Kennis floreert bij creativiteit, debat en experimenteren. Angst is geen vruchtbare voedingsbodem voor een organisatie waarin kennisontwikkeling en overdracht de kernopdracht is <…> Sociale veiligheid gaat vooraf aan alle leer- en werkprocessen aan de universiteit."*
Daar doen we het voor!

Frederiek Nabben - creatief directeur Stichting Time Out

Inhoudsopgave

1. Inleiding **1**
2. De stand van zaken **2**
3. Onderzoeksmethode **4**
4. Onderzoeksresultaten **6**
1. Ervaringen SAFE SPACE 6
2. Perceptie van sociale veiligheid & ongewenst gedrag 8
3. Ervaringen sociale veiligheid 10
4. Oplossingsrichtingen 14
SPREKENDE WOORDEN **17**
5. Referenties **19**
Colofon **20**

1. Inleiding

Sociale veiligheid is een essentiële voorwaarde om te kunnen studeren. Maar hoe veilig is de leeromgeving van studenten? Dat er nog veel te verbeteren valt, blijkt alleen al uit de vele verzoeken die Stichting Time Out van studenten en opleidingen binnenkreeg om aandacht te besteden aan seksuele intimidatie, discriminatie en machtsmisbruik. Dit was het begin van SAFE SPACE (vanaf 2022), een interactieve theatervoorstelling en onderzoek ineen met als onderwerp grensoverschrijdend gedrag en hoe het veiliger kan.

SAFE SPACE is gebaseerd op geanonimiseerde verhalen uit het studentenleven. Studenten uit het publiek krijgen het podium om de dialoog aan te gaan met elkaar en met medewerkers zoals docenten. Vertrouwenspersonen zijn zo veel mogelijk aanwezig. Tijdens de interactieve voorstelling vult het publiek ook digitale vragenlijsten in. Verschillende onderdelen van de voorstelling leveren onderzoeksdata op. De data, die tijdens alle SAFE SPACES (tot nu) verzameld is, vormen de basis van dit onderzoeksrapport.

Theater is niet zomaar een gekozen vorm, maar gefundeerd op onderzoek waaruit blijkt dat theater bewezen effect kan hebben op bewustwording en gedragsverandering. Stichting Time Out heeft als doel jongvolwassenen via interactief onderzoekstheater bewust te maken van verschillende werelden en perspectieven, het effect van bepaald gedrag en de mogelijkheden om zelf actie te ondernemen. Om zo uiteindelijk het welzijn van jonge mensen te verbeteren.
Stichting Time Out ontwerpt haar concepten altijd op verzoek en aanjagen van studenten. Sinds 2015 reist de stichting door Nederland met drie voorstellingen. Time Out Café, die stress en prestatiedruk bij jongvolwassenen bespreekbaar maakt. SAFE SPACE (2022) over sociale veiligheid, is een logisch vervolg hierop. Een veel genoemde reden voor het stress bleek (psycho)sociale onveiligheid. Zo is ook de inmiddels toerende derde theaterproductie, de COKE SHOW (2023), een logisch vervolg, over excessief middelengebruik onder studenten, waarbij groepsdruk en vervagende sociale grenzen belangrijke thema's zijn.

In hoofdstuk 2 bespreken we de huidige stand van zaken rond sociale veiligheid en grensoverschrijdend gedrag in de leeromgeving van studenten. Hoofdstuk 3 behandelt de verschillende onderzoeksmethoden die we hebben gebruikt om onze resultaten te verkrijgen. In hoofdstuk 4 presenteren we de onderzoeksresultaten. We zoomen in op de ervaringen van studenten tijdens de theatervoorstelling, hun perceptie van sociale onveiligheid en hun eigen ervaringen daarmee, en tot slot op de mogelijke oplossingen die bijdragen aan sociale veiligheid in en rondom hun leeromgeving.

2. De stand van zaken

De huidige stand van zaken op het gebied van sociale veiligheid in het hoger onderwijs is complex en wordt gekenmerkt door zowel vooruitgang als aanhoudende uitdagingen. Uit recente onderzoeken en rapporten blijkt dat studenten en personeelsleden nog steeds geconfronteerd worden met vormen van grensoverschrijdend gedrag, waaronder seksuele intimidatie, discriminatie en pesten (zie bijvoorbeeld: Brink & van den Broek, 2022; Driessen & Polet, 2021; FNV, 2019; Inspectie van het Onderwijs, 2022; Mügge, 2021; Scheeren et al., 2024; Wellum et al., 2021; Young Academy Groningen, 2021).

De cijfers liegen er niet om. 20% van de studenten in het hoger onderwijs heeft zich wel eens slachtoffer gevoeld van een sociaal onveilige omgeving in het hoger onderwijs (Brink & van den Broek, 2022). 8% van de studenten ziet pestgedrag of uitsluiting in de opleiding en 4% van de studenten geeft aan grensoverschrijdend gedrag te hebben ervaren (Inspectie van het Onderwijs, 2022). 22% van de studenten geeft aan (zonder twijfel) discriminatie te hebben ervaren in het onderwijs (Andriessen et al., 2020). Eén op de tien vrouwen is tijdens hun studententijd verkracht (Driessen & Polet, 2021).

Onderzoeken tonen aan dat slachtoffers van grensoverschrijdend gedrag dit niet altijd melden. Uit onderzoek van Brink & Van den Broek (2022) komt naar voren dat studenten incidenten zelfs vaker niet dan wel melden. Studenten voelen zich niet altijd veilig om het te delen, denken dat hun ervaring niet erg genoeg is, zijn bang voor mogelijke gevolgen of hebben geen kennis van en/of vertrouwen in de meldings- en klachtenprocedure (Brink & van den Broek, 2022; Driessen & Polet, 2021; Inspectie van het Onderwijs, 2022).

Het ervaren van sociale onveiligheid, zoals pesten, discriminatie en grensoverschrijdend gedrag, kan grote gevolgen hebben. Stress, angst, frustratie, verlaagd zelfbeeld, psychische klachten, gevoelens van onveiligheid, gevoelens van eenzaamheid behoren tot een lange lijst van de mogelijke gevolgen van het ervaren van sociale onveiligheid. De emotionele en mentale belasting kan daarnaast leiden tot verminderde academische prestaties, sociale terugtrekking, en schooluitval. Daarbij heeft het niet alleen impact op de direct betrokkenen, maar werkt het door in de bredere academische en sociale ervaring van alle medewerkers en studenten.

Een sociaal veilig leerklimaat, door de Inspectie van het Onderwijs (2022) omschreven als "*een omgeving waarin studenten gelijk behandeld worden, waar studenten weten waar ze incidenten kunnen melden, en waar ze vertrouwen hebben in de onafhankelijkheid van de klachtenprocedure*", is dus niet vanzelfsprekend. De bovenstaande cijfers onderstrepen de noodzaak voor onderwijsinstellingen tot verbetering en het waarborgen van een veilige, inclusieve en respectvolle leer- en werkomgeving.

Instellingen hebben in reactie hierop verschillende maatregelen genomen, zoals het instellen van vertrouwenspersonen, het ontwikkelen van beleid voor melding en afhandeling van klachten, en het organiseren van voorlichtingssessies en workshops die gericht zijn op het vergroten van bewustzijn en het bieden van handvatten voor zowel studenten als medewerkers. Echter, de effectiviteit van deze initiatieven varieert, en er is een duidelijke roep om meer systematische en structurele aanpakken die de onderliggende cultuur binnen instellingen adresseren.

Een groeiend aantal initiatieven, zoals handreikingen, actiegerichte aanpakken en podcasts dragen bij aan het bevorderen van sociale veiligheid in het hoger onderwijs (zie bijvoorbeeld: Studentenpact seksueel grensoverschrijdend gedrag en seksueel geweld, Handreiking sociale veiligheid in de Nederlandse wetenschap en de Podcast Sociale veiligheid in het hoger onderwijs). Deze initiatieven alsook eerder genoemde rapporten en onderzoeken benadrukken de noodzaak van een meer proactieve benadering bij het verbeteren van de veiligheid in leeromgevingen. Dit houdt in dat niet alleen reactief moet worden opgetreden na incidenten, maar dat er ook nadruk moet liggen op preventie. Bijvoorbeeld door openheid en respect te bevorderen, en door de waarden van diversiteit en inclusiviteit als fundamentele principes te onderwijzen.

Concluderend is er een groeiend bewustzijn van de complexiteit en ernst van sociale (on)veiligheid binnen het hoger onderwijs. Hoewel er stappen worden gezet om deze te verbeteren, blijft de uitdaging bestaan om deze inspanningen effectief te maken voor iedereen binnen de onderwijsinstelling.

3. Onderzoeksmethode

In dit hoofdstuk beschrijven we de onderzoeksmethodiek, de bereikte doelgroepen en de manier waarop data verzameld is.

Theater als onderzoek en interventie
Het gebruik van een cultureel medium als theater om meer bewustwording te creëren over sociaal gevoelige thema's is niet nieuw. Verschillende studies in onder andere Engeland, Australië en Nepal laten een bewezen effect zien van theater interventies op de leercurve van aanwezigen met betrekking tot seksuele en sociale gezondheid (Dahal et al., 2022; Hooker et al., 2024; Brodzinski, 2010).

Data
De dataverzameling vond plaats tijdens de theatervoorstellingen, op twee manieren. Ten eerste is er kwantitatieve data ingewonnen via een Mentimeter, waar deelnemers anoniem aan konden meewerken door vragen te beantwoorden voor, tijdens en na (tijdens het nagesprek van) de voorstelling Deze online survey peilde ervaringen tijdens de voorstelling, ervaringen uit het echte leven en de impact van de voorstelling op de aanwezigen. Ten tweede is data verzameld door het transcriberen van de interacties tijdens de voorstelling en het nagesprek, wat rijke kwalitatieve inzichten opleverde over de ervaringen en de huidige stand van zaken met betrekking tot sociale veiligheid onder studenten (discourse analysis).

In totaal zijn er 28 voorstellingen voor studenten gespeeld. Van 19 voorstellingen is de data voldoende verzadigd geacht en gebruikt. In totaal zijn de antwoorden van 2152 aanwezigen gebruikt in dit onderzoek. Het kan zijn dat er bij een figuur vermeld wordt voor hoeveel shows en respondenten die figuur geldt. Bij sommige voorstellingen is er gekozen voor meer interactie met het publiek of het opvolgen van een ander onderwerp omdat dit beter past bij het verloop van de voorstelling. Hierdoor zijn niet alle vragen ingevuld bij elke voorstelling.

Doelgroep
De voorstellingen waren primair gericht op studenten en vonden plaats in de steden: Utrecht, Eindhoven, Leiden, Delft, Amsterdam, Nijmegen, Maastricht, Groningen, Tilburg, Den Haag en Den Bosch. In sommige steden heeft de voorstelling meerdere malen gespeeld, zowel in het Engels (internationale studenten) als in het Nederlands. Studentengroepen die het SAFE SPACE-concept aanvragen, geven er met eigen studenten invulling aan en zorgen ook voor de organisatie en promotie in hun omgeving.
Een groot percentage van de aanwezigen waren studenten van universiteiten en hogescholen of jongeren geïnteresseerd in het onderwerp binnen de steden. Daarnaast was er ook een belangrijke secundaire doelgroep aanwezig. Deze bestaat uit professionals die nauw betrokken zijn bij de sociale veiligheid van studenten, zoals beleidsmedewerkers, docenten, decanen, vertrouwenspersonen, studieadviseurs en bestuurders van studie-en studentenverenigingen. Aangezien zij belangrijk zijn in de (leer)omgeving van studenten, was het waardevol dat ook zij aanwezig waren bij de theatervoorstelling en deel uitmaakten van de interactie.

Doel

De insteek van dit onderzoek is om op een kwalitatieve manier een narratief te presenteren om meer inzicht te creëren omtrent sociale onveiligheid van studenten. De opgehaalde data en onderzoeksresultaten zijn niet generaliseerbaar naar de gehele jongeren- en studentenpopulatie. Ten eerste waren de aanwezigen bij de theatervoorstelling voornamelijk studenten mogelijk meer dan gemiddeld geïnteresseerd in het onderwerp sociale veiligheid, waardoor de meningen en ervaringen van jongeren die zich minder bewust zijn van sociale (on-)veiligheid ontbreken. Bovendien beperkte de geografische focus op grote studentensteden de generaliseerbaarheid van de resultaten. De kwantitatieve data (cijfers) uit dit onderzoek kan dan ook niet geïnterpreteerd worden als landelijke cijfers, maar ondersteunen wel de kwalitatieve resultaten in dit rapport.

4. Onderzoeksresultaten

1. Ervaringen SAFE SPACE

In deze paragraaf bespreken we de ervaringen van de aanwezigen bij de voorstelling, met name hun reacties op de voorstelling en welke scènes de meeste indruk maakten.

De voorstelling maakt altijd wat los in het publiek. De diversiteit van de scènes, de stereotype rollen van de acteurs en de behandeling van diverse vormen van grensoverschrijdend gedrag maken het voor vrijwel iedere aanwezige mogelijk zich te identificeren met een situatie in de voorstelling. We lichten kort toe hoe de voorstelling is opgebouwd. De voorstelling bestaat uit twee lagen, de acteurs die zichzelf spelen en de vier specifieke personages Puck, Moussa, Arnoud en Sara. De acteurs stappen in en uit de scènes om met het publiek hier weer op te reflecteren. Het conflict tussen de acteurs wordt zo steeds zichtbaarder waardoor personages, acteurs en publiek in hetzelfde vacuüm zitten. Het publiek blijft in het ongewisse of een situatie gespeeld is of werkelijk een conflict betreft. Dit versterkt de beleving van een herkenbare, representatieve, sociaal onveilige situatie voor het publiek.

Puck, een jonge vrouw, bespreekt in een van de scènes met haar huisgenoten haar afstuderen en de zoektocht naar een begeleider. Zij wordt gezien als 'woke' en progressief. Moussa, het personage van kleur, weigert een scène te spelen omdat deze specifiek over zijn kleur gaat en wil een melding van discriminatie en racisme doen. Arnoud, de oudere witte man, uit regelmatig zijn moeite met de veranderingen op het gebied van sociale veiligheid. Sara, op de achtergrond, zoekt in het spanningsveld naar de verbinding door iedereen in ‘the lead’ te zetten. Dorine, de online safe-space-coach, grijpt in bij onveilige situaties. Een moderator leidt tijdens de voorstelling de interacties. Van belang is dat er voortdurend wordt geschakeld tussen spel en realiteit.

Sommige scènes worden vaak genoemd wanneer het publiek gevraagd wordt welke scène de meeste indruk heeft gemaakt. Bijvoorbeeld de scène waarin Pucks huisgenoten haar overtuigen om een rokje te dragen en haar vrouwelijkheid te gebruiken om de afstudeerbegeleider te charmeren en tegen haar zin in meerdere shotjes te drinken. Ondanks Pucks duidelijke wens om zich professioneel te gedragen en niet te veel te drinken, overschrijdt haar omgeving herhaaldelijk op subtiele wijze haar grenzen. Dit zijn geen overduidelijke gevallen van grensoverschrijdend gedrag, zoals later in de scène waarin de afstudeerbegeleider, gespeeld door Arnoud, ongevraagd aan de billen van Puck zit na een beschonken knuffel. Het gedrag van de huisgenoten wordt door het publiek bestempeld als grijs gebied en een opeenstapeling van grensoverschrijdende acties die uiteindelijk leiden tot ernstigere incidenten. Dit inzicht helpt velen in het publiek te beseffen dat zij soms ook (onbewust) bijdragen aan een sociaal onveilige situatie. Dat je door sociale druk van vrienden of huisgenoten ook over je eigen grenzen kan gaan, blijkt een eyeopener voor studenten.

> *“Ik vond de scène met de huisgenoten het meest confronterend, omdat ik die het meest naar mezelf toe trek. Elkaar forceren dingen te doen die over diens grenzen heen gaan. En het kan iets heel kleins zijn. Geforceerd alcohol drinken vind ik dan al wel groot, zeker als dat ook naar drugs gaat, maar iemand bijvoorbeeld proberen mee te laten*

gaan terwijl die echt niet wil of moet studeren, dat kan wel echt als vervelend overkomen."

Een andere aangrijpende scène betreft het moment dat Moussa weigert deel te nemen aan een specifieke scène. Hij geeft aan dat hij geen zin heeft om altijd maar de specifieke rol van de persoon van kleur te spelen in die scène. De andere acteurs benadrukken dat dit de rol is waar hij voor is gecast en bestempelen zijn gedrag als werkweigering en onprofessioneel. Tijdens het opnieuw doorlopen van de oorspronkelijke scène, waarin Arnoud een aantal racistische opmerkingen maakt, detecteert Dorine een onveilige situatie en grijpt in door Moussa te vragen of hij een melding wil maken. Moussa vraagt om meer informatie over de afhandeling van zijn melding. Dorine verzekert hem dat deze anoniem afgehandeld wordt en de desbetreffende persoon wordt gewezen op de gedragsregels. Het publiek wordt geraakt door de uitzichtloosheid van deze situatie. Moussa is de enige persoon van kleur in de cast. Hierdoor is het meteen duidelijk wie de melding gemaakt heeft als deze teruggekoppeld wordt. Dit creëert een enorme drempel bij Moussa, waardoor hij de melding niet maakt en uiteindelijk weer gaat zitten.

Naast het gevoel van machteloosheid en hulpeloosheid dat onder het publiek heerst, zijn er mensen van kleur of andere culturele achtergrond die aangeven dat dit sterk reflecteert hoe zij zich voelen wanneer zij te maken krijgen met discriminatie of racisme. Ook mensen die te maken hebben gehad met bijvoorbeeld pesten of seksuele intimidatie kunnen de angst om een melding te doen herkennen. Ze vertrouwen de werking van het systeem niet. Voor degenen in het publiek die aangeven minder vaak met dergelijke situaties geconfronteerd te worden, verklaart dit waarom er zo weinig meldingen worden gedaan van grensoverschrijdend gedrag.

> "*Ik heb zelf ook een niet-westerse achtergrond en in mijn vriendenkring merk ik veel vaker dat studenten, dus met een niet-westerse achtergrond, het veel moeilijker vinden om ergens binnen te komen. En ja, hoe dat? En dan kan ik me dus goed vinden in wat Moussa aangeeft van: ja, je hebt een label wat je eigenlijk meeneemt. Terwijl het gaat om wie je bent en welke kwaliteiten je meeneemt als persoon*."
>
> "*De scène rondom discriminatie. Het ongemak dat je voelt van oh, dit, dit is structureel en bijna de machteloosheid van, daar gaan we weer*."
>
> *"Meldingen behandelen is best lastig. Ik neem alle meldingen serieus, maar wat is waarheid als alle studenten in hetzelfde vriendengroepje zitten en het simpelweg oneens zijn met de docent of gewoon om diegene te pesten dit doen"*

Daarnaast geeft het publiek vaak aan dat ze niet weten waar ze terecht kunnen en hebben een onjuist beeld over hoe het meldsysteem werkt. Tijdens het nagesprek blijkt vaak dat studenten liever geen melding doen vanwege onzekerheid over de consequenties van die melding voor henzelf en voor de omgeving.

De voorstelling eindigt met een scène waarin de acteurs door elkaar heen praten en elkaar proberen te overtuigen van hun eigen gelijk, terwijl ze hun gevoelens over het thema sociale veiligheid uiten. Dorine heeft als digitale safe-space-coach een system-error en zien we op een groot scherm naar verbinding zoeken. Ze kan niet ingrijpen. Niemand luistert naar elkaar.

Het publiek geeft naderhand aan dat deze scène symbool staat voor hoe het er vaak aan toe gaat wanneer het thema sociale veiligheid besproken wordt. Mensen voelen zich niet gehoord, iedereen zit op een eigen eiland, en er is weinig ruimte voor een echt open gesprek.

> *"Ik herkende echt de positie van sommige mensen in de laatste scène, waarin ze met elkaar probeerden te praten, zonder de andere mensen in de verdediging te brengen. Soms kan dat heel ingewikkeld zijn, zonder dat iemand het gevoel krijgt dat je iemand de schuld geeft, terwijl je tegelijkertijd een onderwerp aansnijdt waarmee je niet op één lijn zit."*

> *"In de laatste scène: De wanhoop van iedereen om erkenning te krijgen voor zijn/haar perspectief."*

Na afloop van de voorstelling is er een nagesprek waar het publiek feedback kan geven. Vaak wordt de voorstelling gezien als een creatief en waardevol instrument om bewustzijn te vergroten en de dialoog over sociale veiligheid te bevorderen.

2. Perceptie van sociale veiligheid & ongewenst gedrag

In deze paragraaf gaan we in op de perceptie van de aanwezige studenten betreffend de onderwerpen sociale veiligheid, grensoverschrijdend gedrag en wat er nodig is om een veilige omgeving te creëren. De tekst is gedestilleerd uit de data die verzameld is tijdens de voorstelling.

> *"Safe spaces zijn zo ingewikkeld; De ene persoon heeft behoefte aan een stil moment, de ander wil diens verhaal kunnen vertellen zonder beoordeeld te worden en weer een ander wil een open gesprek."*

Sociale veiligheid blijkt een complex begrip dat breed kan worden gedefinieerd. Een sociaal veilige omgeving wordt door aanwezige studenten omschreven als een plek waar individuen de vrijheid hebben om zichzelf te zijn. Waar mensen niet beoordeeld worden op basis van uiterlijke kenmerken, afkomst of gender en waar respectvolle omgang en actieve luisterbereidheid heersen. Inclusiviteit en de vrijheid om jezelf op jouw gewenste manier uit te drukken worden als essentieel beschouwd. De omarming van verschillen binnen groepen draagt ook bij aan een sociaal veiligere omgeving. Deze omgeving wordt vaak bedreigd door grensoverschrijdend gedrag. Maar bezoekers blijken vaak zoekende naar wat precies verstaan wordt onder grensoverschrijdend gedrag. Als antwoord op die vraag in de mentimeter zien we veel algemeenheden.

"als er iets gedaan wordt wat jij niet wilt"
" als er iets gebeurt zonder consent"
"als iemand je zomaar aanraakt"

Grensoverschrijdend gedrag blijkt niet eenduidig te definiëren en omvat verschillende vormen, zoals seksueel grensoverschrijdend gedrag, discriminatie op basis van gender, huidskleur, seksualiteit of afkomst, pesten, agressie en machtsmisbruik. Het resultaat van dit gedrag is ongewenst, onprettig of ongemakkelijk.

Waar het publiek eensgezind over lijkt te zijn, is dat de grenzen van een individu bij elk type grensoverschrijdend gedrag persoonlijk en contextafhankelijk zijn. Elk individu heeft unieke ervaringen, percepties, normen en waarden, wat resulteert in een grote verscheidenheid aan persoonlijke grenzen in een sociale omgeving. Dit leidt tot een sterk persoonlijke verantwoordelijkheid voor het waarborgen van iemands grenzen. Bovendien kunnen grenzen binnen een situatie veranderen. Dit benadrukt dat communicatie over grenzen essentieel is voor een sociaal veilige omgeving.

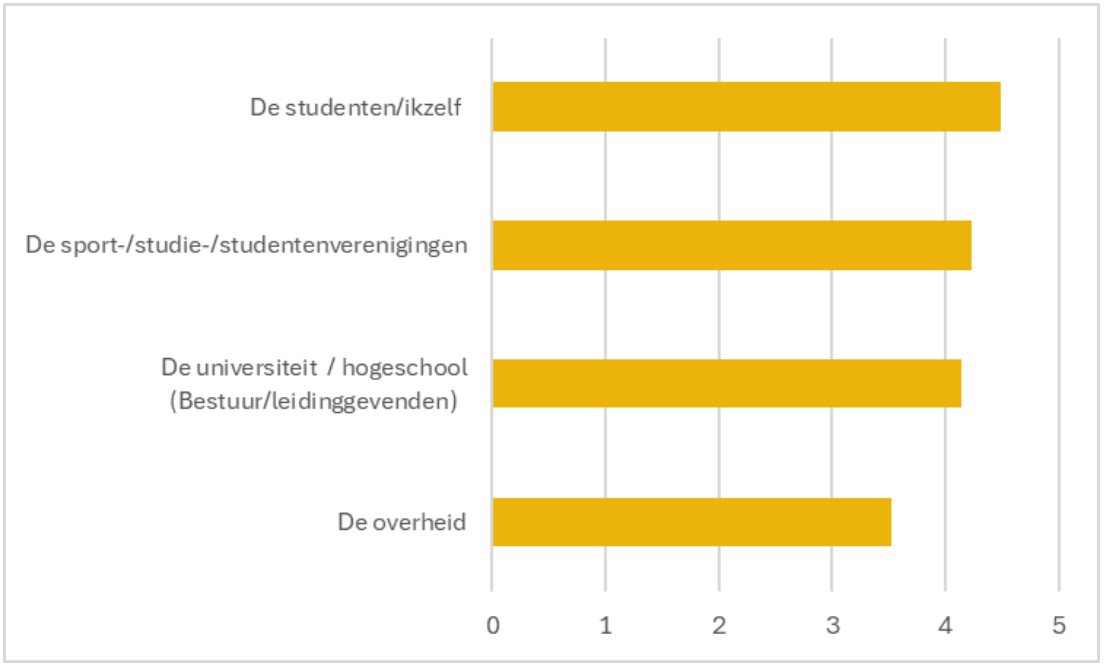
> *"Het hangt echt af van de groep mensen waarmee je bent. Een safe space gaat meer over communicatie en het gesprek voeren met de ander over wat die grensoverschrijdend vindt en daarvoor openstaan."*

De aanwezigen geven aan dat de context van de situatie en de relatie tussen de betrokkenen een cruciale rol spelen. Interactie tussen twee vrienden die de grenzen aftasten, verschilt wezenlijk van een interactie tussen bijvoorbeeld een docent en een student. Machtsdynamieken en professionaliteit beïnvloeden de beoordeling of gedrag als grensoverschrijdend wordt beschouwd. Ook de intentie van een handeling wordt omschreven als een onderdeel om te bepalen of iets grensoverschrijdend gedrag is. Een aanraking die puur vriendschappelijk bedoeld is of per ongeluk plaatsvindt, zal doorgaans zo worden opgevat.

Kortom, grenzen blijken voor onze doelgroep niet zwart-wit. Er is vaak een groot grijs gebied, waardoor het lastig is om aan te wijzen wanneer iets duidelijk wel of niet grensoverschrijdend is. Actieve toestemming, zoals bijvoorbeeld bij seksuele handelingen, is van cruciaal belang, vindt het publiek. In andere situaties waar grensoverschrijdend gedrag voorkomt vindt het publiek vragen stellen, een open houding aannemen, actief luisteren en feedback geven bevorderend voor een sociaal veilige omgeving. In sommige situaties wordt echter geen actieve toestemming verkregen of wordt deze genegeerd. Om sociale veiligheid te garanderen in deze situaties spelen een aantal partijen een belangrijke rol. Niet alleen de personen die direct betrokken zijn, maar ook omstanders zijn in staat mee te denken en in te grijpen wanneer grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt. Bezoekers zeggen wel in te willen grijpen, maar niet altijd te durven. En soms weet men ook niet wat te zeggen. Ze missen vaak handelingsperspectief.

Tijdens de voorstelling is aan studenten gevraagd wie zij verantwoordelijk achten voor een sociaal veilige leeromgeving. Figuur 1 toont de resultaten. Hieruit blijkt dat studenten de verantwoordelijkheid breed verdelen: iedereen is in zekere mate verantwoordelijk en zou moeten bijdragen aan de sociale veiligheid. Zij leggen de meeste verantwoordelijkheid bij zichzelf. Daarbij geven zij aan dat de overheid en de universiteit of hogeschool verantwoordelijk zijn voor een sociaal veilige leeromgeving, maar dat deze instanties niet altijd aanwezig zijn op het moment dat onveilige situaties zich voordoen. Dan ligt de verantwoordelijkheid vaak bij de studenten zelf. De rol van de overheid en onderwijsinstellingen zit 'm dan dus vooral in preventie en een goed meldingssysteem.

Figuur 1. *Welke actoren er verantwoordelijk zijn voor (sociale) veiligheid onder studenten (op een schaal van 1 tot 5)*

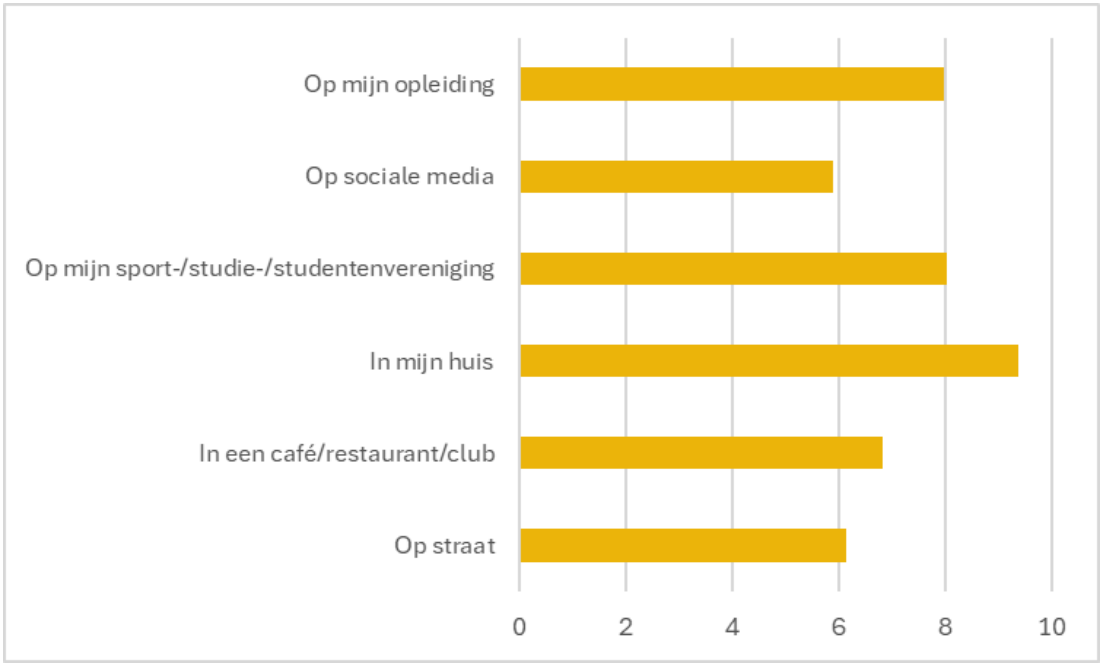
Note: Deze figuur is gebaseerd op 664 respondenten verspreid over 10 voorstellingen.

Een groot deel van de studenten gelooft dat het mogelijk is om een sociaal veilige omgeving te creëren voor iedereen. Bewustwording van de verschillende rollen die mensen kunnen vervullen, is een belangrijk aspect van dit proces, vooral als het gaat om situaties met machtsverhoudingen of professionele relaties. De meerderheid van de studenten benadrukt dat het de rol is van degene in de machtspositie om de professionele relatie te bewaken en ervoor te zorgen dat er geen grenzen worden overschreden. Van personen in een afhankelijkheidsrelatie kan immers niet altijd worden verwacht dat zij zich uitspreken. Dit is alleen het geval in een ideale sociaal veilige omgeving. Maar ook de eerder besproken rol van omstanders is van grote waarde bij alle vormen van grensoverschrijdend gedrag.

3. Ervaringen sociale veiligheid

Tijdens de voorstelling geven studenten aan dat ze zich niet altijd sociaal veilig voelen, bijvoorbeeld wanneer ze 's avonds alleen over straat lopen, wanneer ze een afwijkende mening hebben, onder groepsdruk staan, niet zichzelf mogen zijn of te maken hebben met machtsverhoudingen. Figuur 2 toont aan op welke locaties studenten zich het meest sociaal veilig voelen. Hieruit blijkt dat studenten zich vooral veilig voelen in hun eigen huis, bij hun sport-, studie- of studentenvereniging en op hun opleiding. Ze voelen zich relatief onveiliger op sociale media en op straat.

Figuur 2. *Locaties waarop studenten zich sociaal veilig voelen (op een schaal van 1 tot 10)*

Note: Deze figuur is gebaseerd op 681 respondenten, verspreid over 16 voorstellingen

Tijdens de voorstelling vindt een scène plaats waarin de professor ongevraagd zijn hand op Puck's billen legt in een omhelzing die Puck zelf mogelijk heeft uitgelokt. De vraag 'wie is hier over de grens gegaan' wordt aan het publiek voorgelegd. Doordat deze specifieke scène meerdere aspecten van grensoverschrijdend gedrag door verschillende personages uitgevoerd, gaat het gesprek met de zaal niet alleen over aanraking maar ook over machtsverhouding. Puck heeft iets nodig van Arnoud, namelijk hem als scriptiebegeleider. Puck had teveel gedronken en huisgenoten maakten grapjes over de situatie.
Tijdens het zaalgesprek worden eigen ervaringen gedeeld, als slachtoffer, als omstander en zelfs ook als pleger. Ongewenste aanrakingen, seksistische en racistische opmerkingen, machtsmisbruik en groepsdruk zijn enkele voorbeelden van hun ervaringen.

"Ik ben naar die man toe gegaan. Want ik dacht: nou, ik heb het gewoon te vaak zelf meegemaakt. Ik zou ook willen dat iemand anders op hem af zou stappen."

Studenten geven aan dat ze niet altijd ingrijpen in dergelijke situaties, soms uit angst, soms omdat ze zich pas achteraf realiseren dat het gedrag grensoverschrijdend was, of soms door twijfel over hun eigen oordeel of rol. Tijdens de voorstellingen geven veel aanwezigen aan dat ze ingrijpen bij grensoverschrijdend gedrag enigszins spannend vinden, bijvoorbeeld uit vrees voor een reactie van de pleger of de sociale groep. In de rol van bijstander kiezen de meesten ervoor om het slachtoffer te benaderen en niet de pleger, uit angst voor onterecht beschuldigen en verkeerd interpretatie van de situatie. Studenten geven aan het lastig te vinden om grensoverschrijdend gedrag te herkennen. Naar het slachtoffer gaan wordt gezien als een veilige actie; als er niets aan de hand is, veroorzaakt het niet veel schade. Op de pleger afstappen daarentegen -in dit geval de professor- wordt wel als beste reactie benoemd maar in de praktijk als onmogelijk beschouwd. Ingrijpen wordt als moedig beschouwd, vooral omdat het ook de eigen veiligheid en sociale status in gevaar kan brengen.

"Soms word je gewoon bang en weet je niet hoe je moet reageren. En dan is het ook je eigen veiligheid."

"Ik heb een paar van deze situaties gehad waarin ik dacht: moet ik ingrijpen of niet? Maar ik weet niet altijd zeker wat de situatie is, bijvoorbeeld wanneer ik een meisje in de bar zie zitten en met iemand zie praten. Ik weet het gewoon niet altijd. Misschien kent ze hem gewoon, anders wil ik niet nieuwsgierig zijn en zeggen: Oh, gaat het met je? En dat ze zegt: ja, wat bedoel je? Misschien zijn ze gewoon vriendelijk of is het gewoon de manier waarop ze met elkaar praten. Ik wil geen grotere deal maken dan dat het is voor hun."

"Ik was een keer op het station en toen zag ik jongens catcallen om het zo maar te zeggen, een paar dames naroepen en toen fietste ik langs en zei ik er wat van (op afstand). Maar ja, toen werd ik meteen uitgescholden door die jongens."

Studenten reageren verschillend op ervaringen met grensoverschrijdend gedrag. Hoewel vertrouwenspersonen steeds actiever worden gepromoot, voelen veel studenten dat deze nog te ver van hen en hun situatie afstaan. Vaak kiezen zij ervoor om eerst met goede vrienden of huisgenoten te praten. Andere studenten kiezen ervoor om helemaal niet over hun ervaringen te praten, omdat ze praten als een teken van zwakte zien, of omdat ze zich schuldig voelen en achteraf twijfelen aan hun eigen gedrag. Ze vragen zich af of ze duidelijk 'nee' hebben gezegd, of ze misschien niet dat rokje hadden moeten dragen, of dat zij het gedrag misschien zelf hebben uitgelokt.

"Maar ik denk dat zoveel situaties juist thuis plaatsvinden in groepsverband, dat dat zulke laagdrempelige momenten zijn die wel veel impact maken, maar dat je niet even naar een adviseur gaat om daarover te praten op je universiteit of hogeschool. En het is ook niet zo dat je daar thuis over praat, want toegeven is al snel een zwaktebod. Ik begrijp dat je niet naar de coach bent gegaan, omdat je denkt ik fix het zelf wel, maar je fixt het uiteindelijk niet zelf, je kropt het alleen maar op."

Niet alle aanwezigen ervaren grensoverschrijdend gedrag of zien sociale veiligheid als een probleem. Tot nu toe is er in dit rapport vooral gesproken over de open, waardevolle dialoog en datapunten die opgehaald zijn om iets over het onderwerp sociale veiligheid te kunnen zeggen. Dit komt doordat een groter deel van de aanwezigen doorgaans enige affiniteit met het onderwerp heeft. Maar dat zijn niet de enige reacties die we ontvangen hebben. Er zijn mensen die worden meegenomen of verplicht naar de voorstelling moeten komen die weinig tot geen affiniteit met het onderwerp hebben. Deze mensen blijven vaak stil, maar in de interactie met de acteurs en de rest van het publiek is een bepaald gevoel van ongemak, afkeer en afstandelijkheid te merken. Bij binnenkomst zoeken ze het liefst een plekje achter in de zaal en zitten ze regelmatig op hun telefoon waarmee ze zich fysiek distantiëren van de voorstelling en daarmee het onderwerp. Mensen voor wie de voorstelling misschien wel het meest waardevol kan zijn.

"De mensen die training nodig hebben zijn degenen die niet naar een training gaan."

"Ik kan mij heel goed voorstellen dat je soms denkt: wat kan ik nog, wat? Wat mag ik nog zeggen? Dat je het gevoel hebt dat je op je tenen loopt, dat alles met een vergrootglas, dat kan ik me echt heel goed voorstellen."

Experiment

Er gebeurde iets bijzonders toen we de voorstelling speelden voor een groep eerstejaars werktuigbouwkunde op de technische Universiteit Eindhoven. Voornamelijk mannelijke studenten voor wie aanwezigheid bij deze voorstelling een verplicht onderdeel was van het curriculum. Het was de eerste keer dat de zaal gevuld was met alleen maar verplichte aanwezigen. Publiek wat we grotendeels normaal niet in de zaal treffen bij vrijwillige deelname. Tijdens de voorstelling kwam er veel minder respons op de open vragen van de acteurs en de moderator dan bij eerdere voorstellingen. De Mentimeter stroomde vol met inside jokes. Er werd veel gelachen, gefluisterd en grappen gemaakt, maar hadden niets met de voorstelling te maken. De studenten versterkten elkaar in dit gedrag. In deze leeromgeving waarvan het merendeel man is. De Moderator vroeg de zaal daarop te reageren. Hoe is dat? Een mannelijke student legt uit dat hij begrijpt dat het voor vrouwen lastig kan zijn. Ze zijn in de minderheid, maar willen er wel bij horen.

Waardoor voel jij je weleens sociaal onveilig: "Mannen"

Een vrouwelijke student benoemt dat ze vaak ziet dat medestudenten nare opmerkingen krijgen. Moedig roept ze haar medestudenten op om hier waakzaam op te zijn. *"Wees vriendelijker en zorg ervoor dat iedereen comfortabel is."*

In de Mentimeter zagen we ook regelmatig ongenuanceerde opmerkingen over het uiterlijk van de acteurs en harde uitlatingen over bijvoorbeeld de Gaza-oorlog. Het remloos projecteren van gedachten op de Mentimeter lijkt een sterke overeenkomst te hebben met sociale media. Er heerst een gevoel dat je via een scherm anoniem alles mag zeggen, ook al komt dat een seconde later op een groot beeldscherm.

Op de vraag met welke acteur de aanwezigen zich het meest identificeren kwam een opvallend hoog aantal stemmen voor Arnoud naar voren. Het gesprek verliep veel anders dan bij andere voorstellingen. Echter, het effect van de uiteenlopende meningen onder de bezoekers leidde wel tot een begin van het gesprek wat uiteindelijk gevoerd moet worden. Geen preek voor eigen parochie. Voor degenen die met interesse en openheid aanwezig waren, vereiste het extra moed om zich uit te spreken. Het verplichte karakter gaf een helder signaal over de denkbeelden van de aanwezige studenten. Een aanpak die bij herhaling effectief kan zijn om de beleving van de veelal diverse studentenpopulaties goed te monitoren.

"Arnout woke up and decided to speak facts"

"Verplicht linkse propaganda door je strot geduwd krijgen"

"Don't become more woke"

We vroegen de acteurs of zij zich onveilig gevoeld hebben. Het antwoord was unaniem, 'nee'. Ze vonden het interessant en op een bepaalde manier ook inspirerend. Juist het ongenuanceerd uiten van opmerkingen op het scherm zou geïntegreerd kunnen worden in de nieuwe uitrol van voorstellingen. Ze voelen zich als professioneel acteur en maker betrokken bij het thema, maar zijn zeker niet gekwetst. Thomas de Bres, acteur en personage Arnoud, zegt daarover het volgende: *"Heel jong. Net in de grote wereld beland. Vooral jongens. Lekker keten op de Mentimeter. Wie maakt de leukste grap? Het was de tweede voorstelling beter. Toen stond Mentimeter niet voor iedereen zichtbaar open. Generale houding was wel: al dat gedoe over genderneutraal enzo, nee dat is niet aan hun besteed" .*

4. Oplossingsrichtingen

Zoals hierboven besproken, wordt een sociaal veilige omgeving gekenmerkt door 'respect voor elkaar', 'gelijke behandeling', 'vertrouwen in elkaar en het systeem', 'vrijheid', 'inclusiviteit', 'luisterbereidheid', en het 'erkennen en omarmen van verschillen'. Maar hoe creëer je zo'n omgeving? Wat draagt hieraan bij? Tijdens de voorstellingen is er met de aanwezigen gesproken over wat sociale veiligheid bevordert. De oplossingsrichtingen bespreken we hieronder. Daarnaast hebben we samen met ECIO en het Interstedelijk Studenten Overleg een handreiking opgesteld. Dit onderzoeksrapport is een addendum op die handreiking waar handvatten, tips en mogelijkheden aangeboden worden voor organisaties die het onderwerp sociale veiligheid op de agenda willen hebben.

Wat is er nodig: "kennis, respect en afspraken".

Bewustwording
Tijdens de voorstelling benadrukken de aanwezigen dat kennis en bewustzijn cruciaal zijn voor sociale veiligheid. Wanneer studenten en docenten goed geïnformeerd zijn over wat een sociaal veilige omgeving inhoudt en wat de impact van hun gedrag naar anderen is, kunnen zij actief bijdragen aan een positieve en respectvolle atmosfeer. Dit helpt grensoverschrijdend gedrag te herkennen, ook wanneer ze hier zelf (onbewust) aan bijdragen. Door educatieve en informatieve interventies, workshops en trainingen te implementeren die focussen op thema's als respect, gelijkheid en inclusiviteit (bij voorkeur ontwikkeld door of in samenwerking met studenten) worden studenten en onderwijspersoneel meer bewust van normen voor acceptabel gedrag. Ze leren vaardigheden om actief bij te dragen aan een ondersteunende omgeving en om als laagdrempelige vertrouwenspersonen voor elkaar op te treden.

Daarbij geven de aanwezigen aan dat het belangrijk is dat kennis en bewustwording bij iedereen toeneemt, niet alleen bij de mensen die al affiniteit hebben met dit onderwerp. Nog te vaak zijn kennissessies, workshops en trainingen rondom dit onderwerp vrijblijvend en worden deze daardoor niet gevolgd door de personen die deze kennis juist wel kunnen gebruiken.

> *"Als we alleen maar kunnen praten met degenen die al een open geest hebben, hoe zou dat dan op de lange termijn een verschil maken?"*

"Ik denk dat bewustwording een hele grote is en de sociale controle zou daar ook heel veel bij helpen. Ik zie zelf, bij de vereniging, dat veel mensen er heel bewust van worden en dat je daardoor ook veiliger voelt en dat wellicht een eventuele dader minder snel tot actie over zou gaan, omdat ze weten dat iedereen er bewust van is en daardoor zelf ook meer meegenomen worden in de gevolgen die er eventueel aan vast hangen voor een ander, hoe dat opgevat kan worden, en ik denk dat dat in ieder geval een hele grote stap is."

Open communicatie

De studenten benadrukken het belang van open gesprekken voeren en actief naar elkaar luisteren. Meer dialoog vermindert misverstanden en vergroot empathie. Dit helpt bij het opbouwen van onderling vertrouwen en het versterken van relaties tussen studenten en personeel. Open communicatie stelt individuen in staat hun ervaringen en zorgen te delen, wat essentieel is voor het identificeren en aanpakken van problemen rond sociale veiligheid. Zo ontstaat er een ondersteunende leeromgeving waarin iedereen de vrijheid heeft om zichzelf te zijn en waar samenwerking en collectieve groei worden gestimuleerd.

Wat is er nodig: "De vrijheid en mogelijkheid om elkaar respectvol aan te spreken op gedrag en de bereidheid hiernaar te luisteren en handelen."

Gedragsafspraken

Wat grensoverschrijdend gedrag precies is, kan onduidelijk zijn, mede doordat het persoons- en contextafhankelijk is volgens het publiek. Naast het vergroten van bewustzijn en het stimuleren van dialoog, is het daarom cruciaal om met elkaar expliciete grenzen vast te stellen, zoals gedragscodes. Deze informatie is niet nieuw en veel organisaties hanteren al een vorm van gedragscodes. Desalniettemin is het een belangrijk onderdeel van een sociaal veilige omgeving. Deze codes maken voor iedereen duidelijk wat acceptabel gedrag is en wat niet, en bieden een basis waarop men elkaar kan aanspreken. Dit is meermaals aangegeven door aanwezigen. In enkele gevallen sprak men over een wettelijke definitie van grensoverschrijdend gedrag. Dit zou de drempel tot het starten van een procedure of het maken van een melding verlagen. Door duidelijke gedragsnormen te hanteren, wordt de kans kleiner dat mensen onbewust grenzen overschrijden en voelen anderen zich gesterkt om in te grijpen als dat toch gebeurt.

Werkend meldsysteem

De aanwezigen geven aan dat een effectief meldsysteem essentieel is voor het handhaven van een sociaal veilige leeromgeving. Momenteel hebben ze echter bedenkingen bij de huidige meldsystemen. Deze ervaren ze vaak als onduidelijk, ontoegankelijk en bureaucratisch, en ze twijfelen aan de onafhankelijkheid ervan. Daarnaast is er weinig vertrouwen in het meldsysteem, wat vaak leidt tot hoge drempels en angst om een klacht in te dienen.

"Processen maken vaak van slachtoffers dubbel slachtoffer."

Aanwezigen benadrukken het belang van duidelijke informatie over het gehele meldproces. Het systeem moet duidelijk, transparant en toegankelijk zijn voor alle betrokkenen, met onafhankelijke vertrouwenspersonen en klachtafhandelaars die zichtbaar zijn voor de doelgroep. Daarbij geven de aanwezigen aan dat anonieme meld mogelijkheden, zoals een brievenbussysteem, de drempel voor het melden van een incident kunnen verlagen. Als laatste geven de aanwezigen aan dat een meldsysteem niet

alleen een kanaal moet bieden om klachten in te dienen, maar ook de mogelijkheid om ervaringen te delen zonder direct een formele klacht in te dienen. Dit kan helpen bij het vroegtijdig signaleren en adresseren van problemen voordat deze escaleren.

> "*Ik denk dat het de verantwoordelijkheid van de universiteit is om voor de juiste infrastructuur te zorgen en deze ook zo te promoten dat alle studenten weten waar ze terecht kunnen als ze een bepaald probleem hebben. Eh, en ik denk dat ik voor docenten en studenten persoonlijk zou zeggen dat het hun verantwoordelijkheid is om als actieve toeschouwer op te treden*."

> *"Naam en rugnummer noemen bij vertrouwenspersonen, zeker binnen kleine communities, is erg spannend en belemmerd het bespreekbaar maken en een eventuele melding maken. Vermijd dit dus ten zeerste in eerste gesprekken. "*

Iedereen kan iets doen

Tot slot benadrukken studenten tijdens de voorstellingen het belang van ieders bijdrage aan een sociaal veilige omgeving. Ze geven aan dat iedereen, op een laagdrempelige manier, kan bijdragen. Praat met elkaar, maak tijd voor elkaar, luister naar elkaar en verdeel zo de verantwoordelijkheid voor een sociaal veilige omgeving. Maak tijd voor workshops en interventies als SAFE SACE, een voorstelling waar mensen spelenderwijs – en niet door maatschappelijke druk- aan het denken worden gezet. De aanwezigen geven aan: iets doen is beter dan niets doen.

> "*Grijp in wanneer je twijfelt of de sociale veiligheid van iemand in je omgeving in gevaar komt. Mocht er dan niks aan de hand zijn, weet je dat in ieder geval zeker." …*

SPREKENDE WOORDEN

De opgehaalde inzichten, door Yousef El Baser vertolkt en live uitgevoerd op 14 mei in Utrecht bij de lancering van dit rapport en de handreiking. In bijzijn van de burgemeester van Utrecht Sharon Dijksma en Regeringscommissaris seksueel grensoverschrijdend gedrag en geweld Mariëtte Hamer.

Yousef el Baser - Tekst
Adrian Herbaut - Muziek
Bob Veldboer - Muziek
Bjarne Dijkstra - Beeld/ video

Ik vraag je: waar voel je je onveilig?
Jij zegt: Als jij iets doet wat ik niet wil, als ik iets doe waar jij niet achter staat,
op straat, de lege gang.
Een aai over je wang
waar je niet om vroeg, en nog zolang dat schuldgevoel bij je droeg

Ik vraag je, waar voel je je veilig?
JIj zegt: pas als jij mij waardeert zoals ik ben en pas als ik jou een beetje ken
Is veilig een persoon of plek waarmee je kan verbinden,
Of is het een gevoel, het gevoel van gelijkgezinden,
Zonder zorgen zorgeloos zoekend naar jouw gelijk,
Zomaar zoals zovelen gewoon zo zijn.
Jouw safe space, zonder schaamte of angst,
waar jij jezelf kan zijn, jouw veilige plek.

Is jouw veilige plek ook die een van mij?
misschien is jouw kalmte, mijn drukke boel,
geeft jouw warmte, mij een koud gevoel,
en is jouw veilige plek, mijn nachtmerrie; druk, koud en lek.
Elkander
Elk ander, persoon en elk ander perspektief.
Verdiep ik me eens in die ander, en zie ik hoe en of dat me verandert.
Elke oogpunt geeft een ander beeld, legt weer een ander accent,
zoveel interpretaties van datzelfde moment.

Ik
KIJK ….ik….

kijk en
zoek ik dan naar jou of mezelf in de ander, lijkt niet op mij en is …anders.
Ben ik niet de tegen- maar de medestander, ik niet de buiten maar de mede-Nederlander,
jij niet de bij- maar de middenstander.

Wees grijs!
Het is niet altijd het 1 of het ander.

Grijs is veilig, een grijze muis valt niet op.
Grijs heeft 50 verschillende tinten, dus grijs zijn is top.
Grijs is veilig, maar niet beter dan zwart wit.
Grijs is kleurloos, mist toch wat pit.

Grijs is ook saai, zo verlies je heel veel kleur,
Grijs maakt nooit lawaai, het leven in B mineur.
Grijs is niet spannend, zal niemand opwinden
Grijs is veilig, de plek voor gelijkgezinden.

Zonder frictie is er geen warmte, vuur of energie,
zonder spanning en verschil is gelijkheid een illusie.
Dus. Tuurlijk zijn we gelijkwaardig als we allemaal hetzelfde zijn,
De vraag is, wanneer is het verschil te groot of de vergelijkbaarheid te klein?
Die spanning is elektriciteit, stroom geeft licht, kleur en warmte aan jou en mij.
Als die spanning er ampère is, is het donker en kleurloos, in het donker zie je geen verschil, dus zijn we allemaal gelijk.

Refrein [audio]

Verschil geeft kleur en licht aan het leven, dus zoek ik de spanning op, ook al kan het soms schokkend zijn. Maar pas goed op!

Bij een overmaat aan spanning of weerstand aan de andere kant,
ontstaat er kortsluiting en slaan alle stoppen door.
Stekker eruit, stop het contact!

Refrein [audio]

Hoe creëer je de plek met spanning en comfort in perfecte harmonie,
is het wel mogelijk of een utopische illusie.
Ik hoop dat het kan. Laat ik dan beginnen bij mezelf.

Dus, maak ik de filosoof in mij wakker, de innerlijke Plato en Socrates,
Durf ik mezelf te bevragen of maak ik van grijs een succes.
Betekent dat dan liever geen autonomie
Wat zegt dat dan over de kleur die je in me ziet?
Hoe maakt "ik", mij en wat maakt mij een mens?
Wat is voor mij oké, en waar ligt voor jou de grens?
Ken jij je grens?

en zijn jouw eigen normen en waarden ook niet onbekend.
Zullen we daar dan eens over praten?
over onze safe space, waarin we elkaar uit-praten.. laten.
Vertel me jouw verhaal,
Ik
LUISTER ….ik….

luister en zie je lichaamstaal
Ben ik echt benieuwd naar jou of vooral mijn eigen kant?
Sta ik echt open of zie ik het als niet relevant?
Zijn mijn vragen open en compleet oordeelloos,
en mijn intonatie? Emotie loos?

Gaat het om overtuigen en het behalen van gelijk?
Ik wil jou graag begrijpen, is belangrijk
Zelfs jou begrijpen kost tijd en tijd is geld,

is goedkoop hier duurkoop als elkaar begrijpen als niet kostbaar wordt verondersteld?
Al duurt het lang, elkaars mening of idee als ongeldig verklaren, komt je duur te staan.
Dus onderzoek ik dan op z'n minst het overlappende grijs, hoe durf ik daar later dan ook buiten te gaan?

ik zie je verdriet… ik ben bang
Ik
VOEL ….ik….

voel
….een aai over je wang?

5. Referenties

Andriessen, I., Hoegen Dijkhof, J., van der Torre, A., van den Berg, E., Pulles, I., Iedema, J., & de Voogd-Hamelink, M. (2020). *Ervaren discriminatie in Nederland II*. Sociaal Cultureel Planbureau.

Brink, M. & van den Broek, A. (2022). *Sociale veiligheid in het hoger onderwijs.* ResearchNed.

Brodzinski, E. (2010). *Theatre in Health and Care*. Palgrave Macmillan.

Dahal, P., Joshi, S.K., & Swahnberg, K. (2022). Does Forum Theater Help Reduce Gender Inequalities and Violence? Findings From Nepal. *Journal of Interpersonal Violence, 37,* 13-14.

Driessen, M. & Polet, J. (2021). *Rapport studenten over verkrachting: Onderzoek naar verkrachting onder studenten, hoe ze ermee omgaan en hoe ze erover denken.* I&O Research.

FNV. (2019). *Sociale veiligheid van medewerkers op universiteiten.* FNV

Hooker, C., Karageorge, A., Scott, K. M., Lim, R., & Nash, L. (2024). Grace Under Pressure: a mixed methods impact assessment of a verbatim theatre intervention to improve healthcare workplace culture. *BMC Health Services Research, 24*, 474.

Inspectie van het Onderwijs (2022). *Factsheet Sociale veiligheid in het onderwijs.* Inspectie van het onderwijs.

Mügge, L. (2021). *Eindrapport Taskforce Sociale Veiligheid Universiteit van Amsterdam: Doorbreek de stiltes: sociale veiligheid aan de Universiteit van Amsterdam (UvA).* Universiteit van Amsterdam.

Scheeren, L., Bremer, B., Kennis, R., Beurskens, K., Cuppen, J., Hendrix, M., & Luyten, E. (2024). *Onderzoek naar stagediscriminatie van studenten met een functiebeperking in het mbo, hbo en wo.* ECBO, KBA Nijmegen en ResearchNed.

Wellum, A., Lange, G., Adams, E., & Hurks, P. (2021). *Sexual violence and sexual harassment among Maastricht University Students.* Maastricht University.

Young Academy Groningen (2021). *Harassment at the University of Groningen.* University of Groningen.

Colofon

Titel
Hoe gaat het met de sociale veiligheid van studenten, vraagt theatervoorstelling SAFE SPACE zich af | *Onderzoeksrapport*

Redactie
Auteurs
Dr. Lotte Scheeren, Expertisecentrum Inclusief Onderwijs (ECIO)
Matthijs van de Wiel, Stichting Time Out
Francien Baijanova, Talk That Talk & Stichting Time Out

Vormgeving
Jippe Martens, Stichting Time Out

Eindredactie
Dorothé Duijves
Frederiek Nabben, Stichting Time Out

Datum uitgave
14 mei 2024

Partners & Financiers
De SAFE SPACE voorstelling, het onderzoek, de presentatie en deze rapportage is tot stand gekomen door financiële bijdrage van Fonds21, VSBFonds, Triodos Foundation, Janivo Stichting, Stichting Woudschoten, Studentenwelzijn Fonds, Universiteit van Amsterdam, Universiteit Leiden, TU Delft, TU Eindhoven, University Maastricht, Hanzehogeschool, Gemeente Utrecht, ECIO en de Bibliotheek Utrecht.

Dankbetuiging
Allereerst dank aan alle studenten, docenten, bestuurders, deskundigen of anderszins betrokkenen voor hun openhartige verhalen tijdens en rondom de voorstellingen. Met veel moed en kwetsbaarheid hebben jullie bijgedragen aan het gesprek en aan de inzichten om tot veiligere leeromgevingen te komen. Dank aan de bovenstaande opleidingen die zo graag wilden dat SAFE SPACE er kwam. Dank aan Dr. Liza Mügge, voorzitter Taskforce Sociale Veiligheid UvA, Prof. Dr. Geert ten Dam, voorzitter van het CvB van de UvA en Drs. Arjen Berkvens, coördinerend vertrouwenspersoon van de UvA, voor de inspiratie op het SPUI25 in maart 2024. Dank Lotte Jansen en Joyce van der Wegen voor de mooie samenwerking en veel dank Dr. Lotte Scheeren voor het coördineren en beschrijven van alle inzichten. Bijzondere dank voor de kritische blik van Francien Baijanova en Matthijs van de Wiel op de validatie van de onderzoeksvragen en cultuur en wetenschap hierin vruchtbaar samen te brengen. Veel dank aan het team Time Out. Jullie zijn grandioos. Technische crew, dank voor prachtige theaterbeelden en tot slot een diepe buiging voor de co-writers Arthur Umbgrove, Stefanie van Leersum en de fantastische acteurs die steeds opnieuw met grote betrokkenheid het verhaal vertellen.

Note: Om misverstanden te voorkomen: Met dit rapport ronden we het twee jaar lopende totaal-onderzoek af, maar de voorstelling SAFE SPACE blijven we door spelen! Ook zetten we het ophalen van reacties op lokaal niveau voort.